

formation of professional competence of masters of ecology]: monohrafiya. Kherson: Hrin' D.S. 322 s. [in Ukrainian]

4. Vasylenko, A. O., Turkot, T. I. (2013). Vyshcha ekolohichna osvita v Ukraini ta Tsentral'no-Aziat's'komu rehioni [Higher environmental education in Ukraine and the Central Asian region]. Tavriys'kyi visnyk osvity. 2 (42). S. 5–9. [in Ukrainian]

5. Koreneva, I. M. (2018). Osvita dlya staloho rozvytku: realiyi Ukrainy. Visnyk Hlukhivs'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imen Oleksandra Dovzhenka [Education for Sustainable Development: The Realities of Ukraine]. Pedahohichni nauky. 1. S. 17–25. [in Ukrainian]

6. Kuchai, T., Kuchai, O., Rokosovyyk, N. (2022). Formuvannya u fakhivtsiv lisovoho hospodarstva tsinnisnoho stavlennya do pratsi ta svitospruyunyattya zabezpechennya ekolohichnoyi stiykosti [Formation of a Value-Based Attitude to Work and a Worldview of Ensuring Environmental Sustainability in Forestry Specialists]. Zbirnyk naukovykh prats': Naukovi zapysky. Seriya: Pedahohichni nauky. 200. Kropyvnyts'kyu: RVV KDPU im. Vynnychenka. S. 26–30. [in Ukrainian]

7. Safranov, T.A. (2021). Vyshcha ekolohichna osvita Ukrainy: stanovlennya i suchasny stan [Higher Environmental Education of Ukraine: Formation and Current State]. Osvitolohichnyy dyskurs. 1 (32). S. 39–51. [in Ukrainian]

8. Safranov, T.A., Chuhay, A.V., Il'yina V.H. (2022). Problemy ekolohichnoyi osvity Ukrainy [Problems of environmental education in Ukraine]: navchal'nyy posibnyk. Odesa: ODEKU. 85 s. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

КУЧАЙ Тетяна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладами освіти Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II.

Наукові інтереси: екологічна освіта – глобальна проблема сучасності.

ДУТКА Ганна Яківна – доктор педагогічних наук, професор, заступник керівника Центру забезпечення якості освіти, професор кафедри дошкільної та початкової освіти Львівського національного університету імені Івана Франка.

Наукові інтереси: екологічна освіта – глобальна проблема сучасності.

ПОВЛІН Ірина Емерихівна – кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри біології та хімії Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II.

Наукові інтереси: екологічна освіта – глобальна проблема сучасності.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

KUCHAI Tetiana Petrivna – Doctor of Pedagogical Sciences, professor of the department of pedagogy, psychology, elementary, preschool education and management of educational institutions Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian Institute square.

Scientific interests: environmental education – a global problem of modernity.

DUTKA Hanna Yakivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Deputy Head of the Center for Quality Assurance of Education, Professor of the Preschool and Primary Education Department of the Ivan Franko National University of Lviv University Street.

Scientific interests: environmental education – a global problem of modernity.

POVLIN Iryna Emerykhivna – Candidate of Agricultural Sciences, Associate Professor of the Department of Biology and Chemistry of the Transcarpathian Hungarian Institute named after Ferenc Rakocsi II.

Scientific interests: environmental education – a global problem of modernity.

Стаття надійшла до редакції 09.01.2025 р.

УДК 37.091.33-027.22.796:305:351.74

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-217-28-34

ЛЕЩЕНКО Геннадій Анатолійович –

доктор педагогічних наук, професор, доцент кафедри фізичної та домедичної підготовки Донецького державного університету внутрішніх справ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9780-060x>
e-mail: galeza7@gmail.com

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ТА УЯВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

У статті розглянуто теоретичні аспекти гендерних проблем фізкультурно-спортивної діяльності курсантів закладів вищої освіти з специфічними умовами навчання, що готують поліцейських. Зазначається, що головним завданням сучасної педагогіки, на вимогу часу, є формування духовно, інтелектуально розвиненої, творчої, не ординарно мислячої, здатної до саморозвитку та самоактуалізації, психологічно стійкої і фізично міцної особистості. Вектор уваги педагогів спрямовується на індивідуалізацію викладання та навчання, побудову індивідуальних освітніх траєкторій з урахуванням психофізіологічних та індивідуальних особливостей здобувачів освіти. У зв'язку з цим, галузь фізичної культури та спорту є особливо важливою у здійсненні гендерного виховання молоді. Проте, у цій царині існують проблеми методичного, світоглядного, етнічного та соціокультурного характеру.

Встановлено, що засмозв'язок та взаємозалежність фізичної культури як частини загальної культури суспільства та гендерних ролей ґрунтується на основі етнічного менталітету та національних традицій.

Зазначено, що спортивна діяльність має низку специфічних особливостей, що сприяють формуванню гендерних стереотипів. Типовий для чоловіків процес соціалізації більшою мірою, аніж для жінок, передбачає заняття спортом, оскільки сприяє формуванню таких якостей особистості, які стереотипно сприймаються як «чоловічі».

Проведено дослідження з аналізу гендерних уявлень в сфері фізичної культури і спорту здобувачів вищої освіти у Донецькому державному університеті внутрішніх справ. Зроблено висновок про те, що на теперішній час у курсантів університету відсутня міцна теоретична база щодо розуміння сутності поняття «гендер», до усвідомлення гендерних проблем вони підходять інтуїтивно, керуючись, переважно, власним досвідом. Результати анкетування свідчать про те, що курсантки більше схильні до думки про

існування в спорті гендерної нерівності. Майже половина з них відзначає, що стикались з проявами гендерної нерівності у своєму житті.

Ключові слова: гендер, гендерна рівність, фізкультурно-спортивна діяльність, заклад вищої освіти з специфічними умовами навчання, маскулінність, феміністичність.

LESHCHENKO Hennadii Anatoliyovych –
doctor of pedagogical sciences, professor,
associate professor of the department of physical
and pre-medical training
Donetsk State University of Internal Affairs
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9780-060x>
e-mail: galeza7@gmail.com

GENDER STEREOTYPES AND PERCEPTIONS OF FUTURE LAW ENFORCEMENT SPECIALISTS IN THE FIELD OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS

The article considers the theoretical aspects of gender problems of physical culture and sports activities of cadets of higher education institutions with specific learning conditions. The main task of modern pedagogy, in line with the requirements of the time, is the formation of a spiritually, intellectually developed, creative, unconventionally thinking, capable of self-development and self-actualization, psychologically stable and physically strong personality. The vector of teachers' attention is directed towards the individualization of teaching and learning, the construction of individual educational trajectories taking into account the psychophysiological and individual characteristics of students. The field of physical culture and sports is particularly important in the implementation of gender education of youth. However, in this area there are problems of a methodological, ideological, ethnic and socio-cultural nature.

It has been established that the relationship and interdependence of physical culture as part of the general culture of society and gender roles is based on the basis of ethnic mentality and national traditions.

It is noted that sports activities have a number of specific features that contribute to the formation of gender stereotypes. The socialization process typical for men to a greater extent than for women involves sports, as it contributes to the formation of such personality qualities that are stereotypically perceived as «masculine».

A study was conducted to analyze gender perceptions in the field of physical culture and sports of higher education students at the Donetsk State University of Internal Affairs. It was concluded that at present, university cadets lack a solid theoretical basis for understanding the essence of the concept of «gender», they approach gender issues intuitively, guided by their own experience. The results of the survey indicate that female cadets are more inclined to believe that there is gender inequality in sports. Almost half of them note that they have encountered manifestations of gender inequality in their lives.

Key words: gender, gender equality, physical education and sports activities, higher education institution with specific learning conditions, masculinity, femininity.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Поняття «гендер» у його сучасному розумінні визначається як сукупність соціальних та культурних норм, рис характеру та особливостей поведінки, які у певному суспільстві вважають характерними для чоловіків і жінок залежно від їхньої статі. Однак не біологічна стать, а соціокультурні норми визначають зрештою психологічні якості, моделі поведінки, види діяльності, професії чоловіків та жінок. Проблема гендера полягає у вивченні статі як соціокультурного явища з її соціально-психологічними особливостями, що потребують ідентифікації та спеціальних педагогічних технологій.

Не є виключенням і галузь фізичної культури та спорту, що також характеризується наявністю гендерних проблем у багатьох аспектах.

У спорті особливо відчутно виявляються соціальна зумовленість жіночності та маскулінності, традиційні гендерні стереотипи та зумовлена ними поведінка. Урахування гендерних проблем, з якими стикаються жінки та чоловіки у їхній різноманітності, сприятиме підвищенню ефективності реалізації державної політики розвитку фізичної культури та спорту.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукових джерел та світового досвіду свідчить про певні теоретичні напрацювання дослідників з проблем гендерного підходу у фізичному вихованні та спорті. Так, у своїх роботах Т. Круцевич обґрунтовує необхідність застосування у фізичному вихованні дітей та молоді не лише біологічного підходу, що ґрунтується на статевому

диморфізмі, який обумовлює диференціювання фізичних навантажень і нормативів фізичної підготовленості, а й гендерний підхід, що визначається не стільки фізіологічними особливостями чоловіків і жінок, скільки соціалізаційними механізмами, вихованням і культурними традиціями регіону проживання [2; 3]. О. Фащук обґрунтувала гендерні особливості ставлення підлітків до уроку фізичної культури [9]. У дослідженні В. Лукашук констатується, що спорт як діяльність формує андрогенний тип особистості у жінок і сприяє підсиленню маскулінності у чоловіків [5]. І. Євстігнеєва визначає основними критеріями гендерного виховання учнів основної школи в процесі фізичного виховання когнітивний, емоційно-ціннісний, мотиваційний та поведінковий [1]. О. Марченко у своїй монографії вказує на те, що факторами впливу на пріоритети застосування гендерного підходу у фізичному вихованні є дискусійні питання переважання двох парадигм – соціокультурної й соціобіологічної [6]. Вплив гендерних особливостей на вибір видів спорту, прояв психофізичних і рухових здібностей юнаків і дівчат вивчали J. Butler [12], O. Grupe [13], M. Slingerland, L. Haerens, G. Cardon, L. Borghouts [16]. Разом з тим, проведений нами аналіз наукових джерел засвідчив недостатню розробленість проблем гендеру у галузі фізичної культури і спорту й необхідність проведення подальших розвідок.

Мета роботи – дослідження гендерних стереотипів та уявлень майбутніх фахівців з

правоохоронної діяльності у галузі фізичної культури і спорту.

Виклад основного матеріалу дослідження.

На теперішній час проблема гендеру в теорії виховання набуває значної актуальності. Все більше педагогів ставить питання про необхідність ще з дошкільного віку здійснювати виховний процес хлопців та дівчат на основі диференційованого підходу. Тому фізичне виховання підростаючого покоління, що здійснюватиметься з урахуванням гендерних особливостей, може слугувати засобом формування еталону мужності і жіночості як соціальних моделей поведінки особистості.

Ретроспективний аналіз історико-педагогічних джерел дозволяє простежити передумови статевої диференціалізації у вихованні. Диференційований підхід у вихованні хлопців і дівчат існував у більшості освітніх систем минулого. За сучасної доби, починаючи з другої половини ХХ століття, проблема гендерного виховання стає предметом вивчення передусім соціальної психології. Саме тоді дослідники дійшли висновку, що глибинна причина гендерної нерівності полягає в нерівності можливостей. Було переглянуто вплив культурних традицій, суспільних стереотипів та усталених наукових поглядів на формування уявлень про чоловіче і жіноче, маскуліність та фемінність та їх роль у створенні нерівності між чоловіками і жінками. Встановлено, що суспільство очікує від чоловіків і жінок прийняття та дотримання конкретних гендерних ролей на основі сформованих стереотипів. А саме: чоловік – сильний, вольовий, незалежний, активний, спортивний; жінка – тиха, покійна, безініціативна, слухняна, лагідна тощо. Коли ці гендерні норми порушуються, відбувається зрушення стереотипних норм у суспільстві.

Низка вчених студіювали динаміку змін ролей чоловіків і жінок у суспільно-культурному просторі, розробляли питання пошуку стратегічних шляхів досягнення рівних можливостей чоловіків і жінок.

Гендерні стереотипи існують у нашому суспільстві і на теперішній час. Так, у ранньому дитинстві дівчат вдягають у рожевий одяг, а хлопців у синій, дівчинка-підліток має готувати їсти, прибирати, а хлопчик грати у футбол, майструвати тощо. Такі уявлення є лише частиною багатьох гендерних стереотипів, з якими людина стикається протягом усього свого життя. Це стереотип за принципом «слабкої» та «сильної» статі. Він полягає у тому, що чоловіки повинні демонструвати певні характеристики та поведінку, які сприймаються в суспільстві як «мужні», а жінки відповідальні за жіноче начало. Очікування соціуму ставлять жінку в рамки жіночості, що передбачає відповідність певним стандартам, в межах яких вона може обирати різні формації поведінки.

Взаємозв'язок та взаємозалежність фізичної культури як частини загальної культури суспільства та гендерних ролей ґрунтується на основі етнічного менталітету та національних традицій. Формування статевої ідентичності у суб'єкта фізкультурної діяльності здійснюється в освітньому процесі

шляхом імплементації етичних, правових норм, традицій та звичаїв, загальноприйнятих у суспільстві. Тому важливим чинником гендерного підходу до фізкультурно-спортивної діяльності є урахування та аналіз етнічного менталітету й національних традицій.

Сучасний спорт є унікальним явищем життя соціуму та окремої людини. Його унікальність полягає у наданні особистості реальних можливостей для прояву духовних і фізичних сил, що обумовлює цілком природне прагнення жінок до фізкультурно-спортивної діяльності. Вони не тільки займаються традиційно жіночими видами спорту, але й освоюють нові для них спортивні дисципліни, досягаючи у них найвищих результатів, співставних з рекордами, встановленими чоловіками. Низка дослідників вважають, що у жінок, які спеціалізуються у видах спорту, які є прерогативою чоловіків, переважають маскуліні риси. Проте насправді пряма кореляція тут відсутня. Маскуліні риси у зовнішності, деформація особистості не є обов'язковими супутниками впливу маскуліних видів спорту на жінок. Те ж саме можна сказати про спортсменів-чоловіків, що займаються фемінними видами спорту.

Спортивна діяльність має низку специфічних особливостей, що сприяють формуванню гендерних стереотипів. Типовий для чоловіків процес соціалізації більшою мірою, ніж для жінок, передбачає заняття спортом, оскільки сприяє формуванню таких якостей особистості, які стереотипно сприймаються як «чоловічі» – сила, наполегливість, цілеспрямованість тощо. Хоча останнім часом жінки активно долучаються до спорту, проте і дотепер існують певні види, які сприймаються як більш чоловічі або жіночі. Агресивний фізичний контакт – це частина чоловічого спорту, тоді як грація й елегантність – риси типової спортсменки-жінки. Існують види спорту, які репрезентують образи, що відносяться до стереотипів маскуліності (мужності, жорсткості, сили, проявів агресивності у взаємодії із супротивником), до яких належать різні види одноборств, і фемінності, де необхідні м'якість, емоційність, артистизм (наприклад, бальні танці, фігурне катання)» [5].

Дуже часто жінки, що займаються спортом, котрий традиційно пов'язаним із «чоловічими» характеристиками, сприймаються як «чоловікоподібні», натомість як чоловіки, до кола інтересів яких не входять фізична культура та спорт, вважаються «жінкоподібними». Чоловікам та жінкам приписуються цілком певні психологічні якості та властивості особистості, нав'язуються різні типи темпераментів та стилів поведінки. Типово жіночими якостями визнаються пасивність, нерішучість, залежність, відсутність логічного мислення і, разом з тим, артистизм, емоційність, грація, які необхідні, наприклад, у фігурному катанні, синхронному плаванні, гімнастиці тощо.

Серед видів спорту, небезпечних для жінок, називають ті, які найбільше вимагають маскуліних рис та поведінки: бокс, важка атлетика, боротьба, футбол, стрибки на лижах з трампліну тощо.

Разом з тим, саме спорт сприяє встановленню рівних прав між чоловіками та жінками шляхом визнання загальних правил та цінностей, таких як чесна змагальність, недискримінація, командна робота тощо. Залучення жінок та дівчат до спорту сприяє розвитку у них таких якостей як лідерство, незалежність, активність, конкурентоздатність, упевненість. Всі ці якості сприяють розширенню сфер діяльності дівчат і жінок та дають їм можливість будувати своє професійне і сімейне життя за власним вибором. Сфера спорту включає в себе як професійний спорт, або спорт вищих досягнень, так і масовий спорт, або спорт як активний відпочинок та спосіб підтримання хорошої фізичної форми. У розвинених країнах світу на теперішній час все більше жінок і чоловіків займаються спортом для проведення вільного часу та покращення здоров'я. На жаль, за даними Міністерства молоді та спорту України, в нашій державі цей показник є дуже низьким – лише 14,2% населення залучено до занять фізичною культурою та спортом [8].

Стосовно історичних аспектів участі жінок у змаганнях, то відомо, що у давньогрецьких Олімпійських іграх брали участь лише чоловіки-спортсмени. Перші сучасні Олімпійські ігри в Афінах у 1896 році також пройшли без участі жінок. Проте вже через чотири роки на Олімпіаді в Парижі з 997 спортсменів жінок було 22 особи (2,2%) [14]. Справжній прогрес жіночого спорту розпочався з кінця 60-х років ХХ століття, що пов'язано з загальними тенденціями фемінізації суспільства. У цей час у світі поширюється думка, що можливості жінок обумовлені не тільки природними особливостями, але й вихованням, культурою, а у деяких країнах ще й традиціями. Так, в Римі (1960 р.) кількість жінок-спортсменок складала 11,5%, у Сідней (2000 р.) – 38,2%, а в Пекіні (2008 р.) – 42% по відношенню до загальної кількості учасників [15]. Справжній гендерний паритет вперше було зафіксовано у 2024 році на Олімпіаді у Парижі, де кількість жінок-спортсменок сягнула 50% [4].

Як зазначалось вище, на теперішньому етапі розвитку суспільства спорт став дієвим засобом реалізації можливостей та розкриття потенціалу жінок шляхом створення сприятливих умов для гендерної рівності. Разом з тим, такі зміни при неправильному підході можуть мати і негативні наслідки. Так, у науково-методичній літературі з гендерних питань у фізичному вихованні і спорті іноді висловлюються окремі думки про відсутність відмінностей у прояві фізичних якостей у чоловіків і жінок [7], про відсутність впливу спорту на репродуктивну функцію тощо [11]. Як наслідок, тренування у багатьох видах спорту здійснюється без урахування статевих відмінностей, екстраполюючи плани підготовки чоловіків на навчально-тренувальний процес жінок без внесення необхідних коректив [10]. Такий підхід можливо й призводить до підвищення спортивних результатів, проте негативно відображається на здоров'ї спортсменок.

Нами проведено дослідження з аналізу гендерних уявлень у сфері фізичної культури і

спорту здобувачів вищої освіти у Донецькому державному університеті внутрішніх справ, з них – 42 дівчини та 60 юнаків.

Результати анкетування свідчать, що курсанти і курсантки мають недостатні знання з цього питання, переважна їх більшість поверхнево знайомі навіть із самим поняттям «гендер». Так, на питання «Як Ви розумієте поняття гендер?» юнаки і дівчата давали приблизно однакові відповіді: «стать» – 43%, «рівність між чоловіками і жінками» – 32%, «певна соціальна характеристика, що розмежовує поняття «чоловік» і «жінка» – 23%, «пояснити не можу» – 2%.

На питання, що стосується впливу заняття фізичною культурою і спортом на самооцінку та самосприйняття особистості, майже всі здобувачі дали ствердну відповідь, мотивуючи це тим, що такі заняття «виховують силу волі, стійкість, мужність», «людина буде себе комфортніше відчувати», «спортивна людина відчуває себе більш упевненою у стресових ситуаціях» тощо. Лише одна курсантка дала на це питання негативну відповідь. Тобто, здобувачі вищої освіти усвідомлюють значення фізичної культури і спорту у сприйнятті власного «Я»-образу та саморефлексії.

Відповіді на питання «Чи є для Вас різниця, хто викладає дисципліну «Спеціальна фізична підготовка: чоловік чи жінка?». Якщо так, то чому?», свідчать, що професія викладача не асоціюється у курсантів з певною гендерною приналежністю. Головне для них – професіоналізм. Переважна більшість курсанток (95%) зазначили, що важливим є те, як викладач вміє донести інформацію усно й практично. У курсантів на дане питання відповіді були більш варіабельні: «немає різниці, жінки також можуть бути професіоналами своєї справи» – 88%, «різниці немає, проте звик до чоловічої статі у ролі тренера або викладача, але вважаю, що й жінка може бути викладачем» – 6%, «так, вважаю, що чоловіки більш ефективні у цій галузі» – 6%.

Аналіз відповідей на питання «Ви хотіли б займатись у спортивній секції з тренером чоловіком чи жінкою?» засвідчує, що більшість здобувачів на перший план ставлять знання, досвід та загалом професіоналізм тренера. Разом з тим, майже 5% курсанток зазначили, що хотіли б займатися з тренером-жінкою, оскільки «так простіше встановити контакт, жінка жінку краще розуміє», «більше подобається як жінка доносить інформацію». 5% курсанток вважають, що «у більшості видів спорту тренери-чоловіки є кращими за жінок». 7% курсантів зазначили, що стать тренера має залежати від виду спорту, а 21% віддали перевагу тренеру-чоловіку. При цьому 20% курсантів і 24% курсанток зазначили, що більш ефективними тренерами є чоловіки («тому, що за статистикою найкращими тренерами світу є чоловіки», «чоловік більш відповідальний, суворий, вимогливий», «тренер-чоловік дасть більше інформації, практики, досвіду, мотивації»). Залежність від виду спорту відзначили 6% респондентів («здебільшого жінки більш ефективні у видах спорту, де потрібна гнучкість, грація (напр. гімнастика), а чоловіки там, де потрібна сила»).

74% курсантів і 70% курсанток вважають, що стать не має значення.

Відповіді на питання про вплив спорту на особистісні якості людини були практично ідентичними у здобувачів освіти. Так, 100% респондентів вважають, що спорт позитивно впливає на чоловіків, розвиває у них мужність, рішучість, наполегливість, стресостійкість, дисциплінованість, цілеспрямованість тощо. Що стосується впливу спорту на жінок, то 94% відзначили, що спорт розвиває у них силу волі, впевненість у собі, дозволяє тримати себе у гарній формі, робить більш привабливою. Разом з тим, 5% респондентів відзначили і негативний вплив занять спортом на жінок («характер стає більш чоловічий», «з'являються чоловічі риси у статури», «жінка стає більш агресивною», «іноді додає мужності» тощо). Затрудняються відповісти на дане питання 1% здобувачів.

Здобувачі вищої освіти дають пояснення, в чому їм вбачається різниця у впливі спорту на поведінку чоловіків і жінок, розширюючи це поняття до особливостей сприйняття і емоційної сфери. Найбільш частими відповідями були: «у манері поведінки», «у характері», «в інтересах», «манері спілкування», «реакції на різні ситуації». Тобто, переважали відповіді, що характеризують поведінку, мислення, різні обов'язки чоловіків і жінок, манеру спілкування тощо. Хлопці вважають, що у жінки через вплив занять спортом змінюється зовнішність, характер, вона стає більш товариською, впевненою у собі, виробляються вольові якості, змінюються життєві пріоритети.

Майже 10% курсанток вважають, що заняття «чоловічими» видами спорту для жінок не є доцільним, протилежну думку мають майже 85%. У хлопців відповіді на дане запитання розподілились відповідно як 6% та 94%. 5% дівчат відповіли, що все залежить від того, який саме вид спорту. Тобто, чоловіки меншою мірою вважають не виправданим заняття жінок «чоловічими видами спорту».

Лише 2% курсантів вважають, що проблема гендерної нерівності у спорті існує. У курсанток кількість тих, хто вбачає у спортивній діяльності існування гендерної нерівності становить майже 29%. Так, на питання «Як Ви вважаєте, чи існує проблема гендерної нерівності у спорті?» вони давали такі відповіді: «так, адже хлопці вважають, що дівчата повинні займатися лише «жіночими» видами спорту», «так, тому, що чоловіки вважають, що жінки слабкі», «можливо жіночий спорт недооцінений» тощо.

На останнє запитання анкети «Чи відчуваєте Ви у повсякденному житті проблему гендерної нерівності? Якщо так, то яким саме чином?» 43% курсанток дали ствердну відповідь. Вони мотивували це таким: «навіть в університеті дівчата не беруть участь у заходах, де може бути завдано їм ушкоджень. Треба вміти не показувати свою слабкість, а завжди відстоювати себе», «наприклад зараз, коли я навчаюся на поліцейського, до жіночої статі ставляться дуже лояльно. Вони не роблять і половини того, що роблять чоловіки», «так, оскільки у цій галузі, де я навчаюся, вважається, що поліція для чоловіків, тому їм приділяється більше

уваги» тощо. На нашу думку, те, що курсантки сприймають як порушення гендерної рівності, радше є врахуванням особливостей морфології, функціональних можливостей, медико-біологічних особливостей жіночого організму під час освітнього процесу у закладах вищої освіти з специфічними умовами навчання, що готують поліцейських. Гендерна рівність означає врахування інтересів, потреб та пріоритетів як жінок, так і чоловіків. Такий підхід жодним чином не обмежує їх рівний доступ до освіти, спортивної діяльності та охорони здоров'я. 20% курсантів у відповідях на дане запитання зазначили, що проблема гендерної нерівності штучно надумана: «ні, вважаю, що такої проблеми не існує», «ні, не бачу тут нічого жакливого», «не відчуваю та вважаю, що проблема надто розпіарена» тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Фізична культура і спорт є дієвим засобом гендерної соціалізації. Засоби та методи фізкультурно-спортивної діяльності, що обирає молодь, орієнтація на ті чи інші види рухової активності, закріплюють модель поведінки та особистісні якості, що визначають гендер. Їх сформованість визначає риси маскуліності-фемінності, що впливає на поведінку, ціннісні установки, риси характеру і, як наслідок, ефективність взаємодії з іншими людьми, відносини у колективі, сім'ї тощо.

Як показали результати анкетування, на теперішній час у курсантів і курсанток університету відсутня міцна теоретична база щодо розуміння сутності поняття «гендер», до усвідомлення гендерних проблем вони підходять переважно інтуїтивно, керуючись власним досвідом. Моніторинг усвідомлення гендерних проблем здобувачами показав, що курсантки більше схильні до думки про існування в спорті гендерної нерівності. Майже половина з них відзначає, що стикались з проявами гендерної нерівності у своєму житті.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробці та обґрунтуванні, на основі психосоціальних особливостей чоловіків та жінок, організаційно-педагогічних умов формування у здобувачів вищої освіти закладів з специфічними умовами навчання, що готують поліцейських мотивації до фізичного самовдосконалення.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Євстїгнеєва І. В. Гендерне виховання учнів основної школи на уроках фізичної культури: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Луганськ, 2012. 24 с.
2. Круцевич Т., Марченко О., Мельник В. Проблема гендеру у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : збірник наукових праць*. Луцьк, № 3 (31). 2015. С. 144–146. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/8185/1.pdf>. (дата звернення 05.12.2024).
3. Круцевич Т., Марченко О., Мельник В. Історичні засади формування гендерного підходу у фізичному вихованні. *Історичні, правові та кадрові проблеми фізичного виховання та спорту*. Луцьк, 2019. С. 19–31. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/276543101.pdf>. (дата звернення 05.12.2024).
4. Літні Олімпійські ігри 2024. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D1%96%D1%82%>

D0%BD%D1%96_%D0%9E%D0%BB%D1%96%D0%BC%D0%BF%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D1%96%D0%B3%D1%80%D0%B8_2024. (дата звернення 05.12.2024).

5. Лукашук В. І. Особливості гендерної соціалізації у спорті. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2012. № 993. С. 141–145.

6. Марченко О. Ю. Теоретико-методологічні основи гендерного підходу до формування аксіологічної значущості фізичної культури школярів: монографія. Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я. М., 2018. 292 с.

7. Плахотник О. Люди и горы: пол имеет значение? «Я». «Гендер і спорт». № 29. 2012. С. 10–14.

8. Проблеми гендерної рівності у галузі фізичної культури і спорту. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%93%D0%9E%D0%91%20%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82.pdf>. (дата звернення 05.12.2024).

9. Фащук О. В. Гендерні особливості фізичного виховання підлітків: автореф. дис. ...канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02. Івано-Франківськ, 2011. 24 с.

10. Чистякова М.А. Морфофункциональная характеристика организма спортсменок высокой квалификации, специализирующихся в дзюдо. *Спортивна медицина і фізична реабілітація*. 2018. Вип. 1. С. 53–60.

11. Шимко С. Спортивный гендерный режим. «Я». Гендер і спорт. № 29. 2012. С. 4

12. Butler J. *Korper von Gewicht. Die diskursiven Grenzen des Geschlechts*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1995. P. 21–33.

13. Grupe O. *Hochleistungssport fur Kinder aus padagogischer Sicht. Kinder und Jugendliche im Leistungssport: Beitrage des Internationalen Interdisziplinaren Symposiums «Kinder Leistungen»*. Schorndorf: Hofmann, 1998. P. 32–44.

14. Paris. 1900 Summer Olympics. URL: <https://www.olympic.org/paris-1900>

15. Ryan T., Poirier Y. Secondary physical education avoidance and gender: problems and antidotes. *International journal of instruction*. 2012. 5(2). P. 173–194.

16. Slingerland M., Haerens L., Cardon G., Borghouts L. Differences in perceived competence and physical activity levels during single-gender modified basketball game play in middle school physical education. *European Physical Education Review*. 2014. Vol. 20. P. 20–35.

17. Statistics on obesity, physical activity and diet: England 2014. London: Health and Social Care Information Centre. URL: <http://www.hscic.gov.uk/catalogue/PUB13648/Obes-physacti-diet-eng-2014-rep.pdf>.

REFERENCES

1. Ievstihnieieva, I. V. (2012). Henderne vykhovannia uchniv osnovnoi shkoly na urokakh fizychnoi kultury: [Gender education of primary school students in physical education lessons]. Luhansk. 24 s. [in Ukrainian]

2. Krutsevykh, T., Marchenko, O., Melnyk, V. (2015). Problema henderu u fizychnomu vykhovanni ditei, pidlitkiv i molodi [The problem of gender in physically trained children, adolescents and young people]. *Fizychno vykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi: zbirnyk naukovykh prats*. Lutsk. № 3 (31). S. 144-146. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/8185/1.pdf> [in Ukrainian]

3. Krutsevykh, T., Marchenko, O., Melnyk, V. (2019). Istorychni zasady formuvannia hendernoho pidkhdou u fizychnomu vykhovanni [Historical foundations for the formation of a gender approach to physical education]. *Istorychni, pravovi ta kadrovi problemy fizychnoho vykhovannia ta sportu*. Lutsk, S. 19-31. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/276543101.pdf> [in Ukrainian]

4. Litni Olimpiiski ihry 2024 [Summer Olympics 2024]. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D1%96%](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%96_%D0%9E%D0%BB%D1%96%D0%BC%D0%BF%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D1%96%D0%B3%D1%80%D0%B8_2024)

D1%82%D0%BD%D1%96_%D0%9E%D0%BB%D1%96%D0%BC%D0%BF%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D1%96%D0%B3%D1%80%D0%B8_2024. [in Ukrainian]

5. Lukashchuk, V. I. (2012). Osoblyvosti hendernoi sotsializatsii u sporti [Peculiarities of gender socialization in sports]. *Visnyk Kharkivskoho nats. uni-tu im. V. N. Karazina. Sotsiologichni doslidzhennia suchasnoho suspilstva: metodolohiia, teoriia, metody*. № 993. S. 141–145. [in Ukrainian]

6. Marchenko, O. Yu. (2018). Teoretyko-metodolohichni osnovy hendernoho pidkhdou do formuvannia aksiolohichnoi znachushchosti fizychnoi kultury shkoliariv: monohrafiia [Theoretical and methodological foundations of a gender approach to the formation of the axiological significance of physical education for schoolchildren]. *Pereiaslav-Khmelnytskyi: FOP Dombrovska Ya. M.* 292 s. [in Ukrainian]

7. Plahotnik, O. (2012). Lyudi i gory: pol imeet znachenie? «Ya» [People and Mountains: Does Gender Matter? "I"]. «Hender i sport». № 29. S. 10-14. [in Ukrainian]

8. Problemy hendernoi rivnosti u haluzi fizychnoi kultury i sportu [Problems of gender equality in physical culture and sports]. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%93%D0%9E%D0%91%20%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82.pdf> [in Ukrainian]

9. Fashchuk, O. V. (2011). Henderni osoblyvosti fizychnoho vykhovannia pidlitkiv: [Gender specificities of physical education of adolescents]. *Ivano-Frankivsk: Prykarpatskyi nats. un-t im. Vasylia Stefanyka*. 24 s. [in Ukrainian]

10. Chistyakova, M. A. (2018). Morfofunktsionalnaya harakteristika organizma sportsmenok vyisokoy kvalifikatsii, spetsializiruyuschihся v dzyudo [Morphofunctional characteristics of the body of highly qualified female athletes specializing in judo]. *Sportivna meditsina i fizichna reabilitatsiya*. V. 1. S. 53–60. [in Ukrainian]

11. Shymko, S. (2012). Sportyvnyi hendernyi rezhym. «Ia» [Sports gender regime]. *Hender i sport*. № 29. S. 4. [in Ukrainian]

12. Butler, J. (1995). *Korper von Gewicht. Die diskursiven Grenzen des Geschlechts*. Frankfurt am Main: Suhrkamp. S. 21-33. [in German]

13. Grupe, O. (1998). *Hochleistungssport fur Kinder aus padagogischer Sicht. Kinder und Jugendliche im Leistungssport: Beitrage des Internationalen Interdisziplinaren Symposiums «KinderLeistungen»*. Schorndorf: Hofmann. S. 32–44. [in German]

14. Paris. 1900 Summer Olympics. URL: <https://www.olympic.org/paris-1900> [in English]

15. Ryan, T., Poirier, Y. (2012). Secondary physical education avoidance and gender: problems and antidotes. *International journal of instruction*. 5(2). S. 173–194. [in English]

16. Slingerland, M., Haerens, L., Cardon, G., Borghouts, L. (2014). Differences in perceived competence and physical activity levels during single-gender modified basketball game play in middle school physical education. *European Physical Education Review*. Vol. 20. S. 20-35. [in English]

17. Statistics on obesity, physical activity and diet: England 2014. London: Health and Social Care Information Centre. URL: <http://www.hscic.gov.uk/catalogue/PUB13648/Obes-physacti-diet-eng-2014-rep.pdf>. [in English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЛЕЩЕНКО Геннадій Анатолійович – доктор педагогічних наук, професор, доцент кафедри спеціальної фізичної та домедичної підготовки Донецького державного університету внутрішніх справ.

Наукові інтереси: проблема формування професійної надійності майбутніх фахівців.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR
LESCHCHENKO Hennadii Anatoliyovych – doctor of pedagogical sciences, professor, associate professor of the department of special physical and pre-medical training of the Donetsk State University of Internal Affairs.

Scientific interests: the problem of forming professional reliability of future specialists.

Стаття надійшла до редакції 08.01.2025 р.

УДК 378.373.011:355
DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-217-34-39

МІРОШНІЧЕНКО Валентина Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3931-0888>
e-mail: mvi_2016@ukr.net

ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ МУЗИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ

У статті обґрунтовується виховання естетичної культури студентів фахової передвищої освіти засобами театральної музичної творчості.

Під естетичною культурою автор розуміє сукупність естетичних цінностей, засобів їх створення та вживання. Естетична культура забарвлює емоції, волю і розум людини вмінням бачити, відчувати та створювати красу. Автор зауважує на важливість під час оцінювання рівня вихованості естетичної культури урахування участі студентів в театральної музичній діяльності та естетизації навколишнього середовища.

Студента фахової передвищої освіти під час виховання естетичної культури автор розглядає одночасно як об'єкт та суб'єкт діяльності, що перетворює навколишнє соціальне середовище та водночас перетворюється сам. Лише за таких умов особистість студента може бути творчою.

Звертається увага на значення театру в житті суспільства як способу художнього відображення дійсності й естетичного виховання. Як перевага театральної музичної діяльності тлумачиться її безпосередня дія на відчуття, їх збагачення та розвиток. З урахуванням впливу музичного мистецтва та системи естетичних цінностей студентів їх участь у театральної музичній діяльності визначається як один із засобів виховання їх естетичної культури.

Автор зазначає про можливість розвитку музичного мислення у студентів за допомогою аналізу та порівняння творів різного музичного театрального жанру, про вплив музики на розвиток психіки, фізіології, емоційний стан, волю, пам'ять, сприйняття, навчання, інтелект та мовлення. Музична творчість трактується як стимул стану релаксації, радості, чи, навпаки, спричиняє вияв стресу, тривожності та депресії.

Звертається увага на накопичення значного досвіду виховання естетичної культури студентів у закладах передвищої освіти. Реалізація театральної музичної творчої діяльності відбувається у три етапи: перший – це створення психологічної атмосфери, позитивного емоційно-інтелектуального фону занять; другий – це включення студентів у міжособистісну взаємодію в процесі вирішення музичних театральних завдань (ситуацій); третій – це етап розвитку театральної музичної діяльності орієнтовано на реалізацію творчого підходу та на встановлення естетичного стилю відносин у міжособистісному спілкуванні.

Ключові слова: естетична культура, виховання естетичної культури, студенти фахової передвищої освіти, творчість, театральної музична творчість.

MIROSHNICHENKO Valentyna Ivanivna – Doctor of Pedagogy, Professor, Professor of the Pedagogy Department, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3931-0888>
e-mail: mvi_2016@ukr.net

EDUCATION OF AESTHETIC CULTURE OF STUDENTS OF VOCATIONAL PRIORITY EDUCATION THROUGH THE MEANS OF THEATRICAL MUSIC CREATIVITY

The article substantiates the education of aesthetic culture of students of vocational pre-higher education by means of theatrical musical creativity.

Under aesthetic culture, the author understands a set of aesthetic values, means of their creation and use. Aesthetic culture colors the emotions, will and mind of a person with the ability to see, feel and create beauty. The author notes the importance of taking into account the participation of students in the atrical musical activities and the aestheticization of the environment when as sessing the level of upbringing of aesthetic culture.

During the education of aesthetic culture, the author considers the student of professional pre-higher education as both an object and a subject of activity that transforms the surrounding social environment and at the same time transforms himself. Only under such conditions can a student's personality be creative.

Attention is drawn to the importance of theater in the life of society as a way of artistic reflection of reality and aesthetic education. Its direct effect on feelings, their enrichment and development is interpreted as an advantage of theatrical musical activity. Taking into account the influence of musical art and the system of aesthetic values of students, their participation in theatrical musical activities is defined as one of the means of educating their aesthetic culture.

The author notes the possibility of developing musical thinking among students through the analysis and comparison of works of various musical theater genres, about the influence of music on the development of the psyche, physiology, emotional state, will, memory, perception,